

TÖRÖK ENIKŐ

*A mérnökök feladatai a dűlönkénti felmérésnél**

Az 1850-es év a dűlönkénti felmérés megszervezésével telt, ekkor alakították ki azt a pénzügyi közigazgatási szervezetet, amelynek feladata volt a „földadó-ideigleneg” megállapítása és az ehhez kapcsolódó felmérés elvégzése. Létrehozták a kataszteri főigazgatóságot (Generaldirektion des Grundsteuerkatasters) Peter Salzgeber (1789–1858) vezetésével, majd az adókerületeket, becslőfelügyelősegeket, becslőjárásokat és adóközsegeket, kineveztek a földadórendező bizottmányok tagjait, a becslő- és felmérési személyzetet, utasításokat és oktatóanyagokat állítottak össze, fordítottak le és adták ki a felmérés egységességének biztosítása érdekében, megszervezték a formanyomtatványok előállítását és a mérőműszerek beszerzését.¹

A felmérés beindításában, irányításában és ellenőrzésében meghatározó szerepe volt Alois Hawliczeknek (1788–1863), a kataszteri főigazgatóságnak alárendelt Triangulirungs-Kalkul-Bureau, vagyis a háromszögelési munkálatokat végző iroda vezetőjének. Hawliczek korábban többször is dolgozott Magyarország területén, a Generalquartiermeisterstab fő-

hadnagyaként 1819–1820-ban háromszögelést végzett Pétervárad környékén. Később a II. katonai felméréshez kapcsolódó háromszögelés vezetőjeként tevékenykedett: 1828–1829 között a Militär-Triangulirung és 1835–1842 folyamán a Militär-Triangulirungs- und Kalkul-Bureau vezetője volt. 1840-ben részt vett az Arad melletti Szentannánál végrehajtott alaponalmérésben és azimutmeghatározásban, 1840–1841-ben csillagászati megfigyeléseket és háromszögeléseket végzett Erdélyben, Nagyszebenben. 1842-ben a kataszterhez került, a Katastral-Vermessungs-Central-Direktion (1850-től Generaldirektion des Katasters) keretében működő Katastral-Triangulirungs-Kalkul-Bureau aligazgatója, később elnöke, és a kataszteri főigazgatóság felmérési referense lett nyugdíjazásáig, 1860-ig. 1843–1844 és 1847–1848 folyamán ideiglenesen ő látta el a Katastral-Vermessungs-Central-Direktion igazgatói feladatait is. A Habsburg Birodalomban folytatott munkálatok mintájára tulajdonképpen Hawliczek szervezte meg a magyarországi felméréseket, a dűlönkénti és a részletes, telkenkénti felmérést egyaránt.²

* A bécsi kutatásaimat (2015, 2017) a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak a kutatásban nyújtott segítségét.

¹ ZEGER, JOSEF: *Die historische Entwicklung der staatlichen Vermessungsarbeiten (Grundlagenvermessungen) in Österreich*. 2. Bd. Triangulirungen für Katasterzwecke. Wien, 1991. (= ZEGER, 1991) 75–76., 102. Magyar Nemzeti Levéltár (= MNL) Országos Levéltár (= OL), E 343 Magyar kincstári levéltárak, Abszolutizmuskori pénzügyigazgatási levéltár, K. k. Steuer Districts Commission Ofen 4. d. 1/1850. A felmérési szervezet kialakításáról l. még TÖRÖK ENIKŐ: Az 1850-ben kinevezett kataszteri főmérnökök. *Catastrum*, 3. (2016) 1:26–34.

² *Provinzial Handbuch der Königreiche Galizien und Lodomerien für das Jahr ...*, 1845:10., 1848:11. *Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich*, 1845:225., 1846:227., (1856) 1:155., (1858) 1:176., (1859) 1:173., (1860) 1:175. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums*, 1835:15., 393., 1836:13., 393., 1837:13., 393., 1838:13., 393., 1839:13., 393., 1840:13., 393., 1841:393., 1842:393., 395., 1843:393., 516., 1844:403., 1845:403., 1846:58., 276., 570., 1847:56., 276., 1850:57., 329., 1851:61., 350., 1852:68., 387., 1853:63., 383., 1854:64., 385., 1855:63., 384., 1856:58., 378., 1857:54., 378., 1858:126., 1023., 1859:72., 1860–1861:888., 901., 1862:114., 1863:117., 1864:925. Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= ÖStA, FHKA NHK) Katasterabt. Akten 318. 1173/1852. ZEGER, JOSEF: *Die historische Entwicklung der staatlichen Vermessungsarbeiten (Grundlagenvermessungen) in Österreich*. 1. Bd. Verschiedene Arbeiten vom Altertum bis zum ersten Weltkrieg. Wien, 1992. 248–249., 378–379., 397., 560–561. ZEGER, 1991. 72., 74–75. ZEGER, JOSEF: *Die historische Entwicklung der staatlichen Vermessungsarbeiten (Grundlagenvermessungen) in Österreich*. 3. Bd. Gradmessung. Wien, 1992. 637–646. JANKÓ ANNA-MÁRIA: *Magyarország katonai felmérései 1763–1950*. Bp., 2007. 57., 59. SCHMIDT-BRENTANO, ANTONIO: *Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität 1816–1918*. Wien, 2007. 67.

1851-re Magyarországon 190, Erdélyben 63, a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságban 38 mérnököt terveztek felvenni, vagyis összesen 291-et. Ahhoz, hogy a mérnökök egységesen végezzék a felméréseket, írásbeli utasításokra volt szükség. Különösen azért, mert köztük szép számmal voltak kezdők, akik korábban nem végeztek önállóan felméréseket.³

Hivatali utasítás

Az 1850. augusztus 2-án kelt *Amts-Instruction für die Geometer bei Ausführung des Grundsteuer-Propositoriums* című utasítás részletesen ismerteti a mérnökök munkáját.⁴ Ezek szerint minden becslőjárásba egy mérnököt kellett beosztani a felmérési munkákra. A mérnök, mielőtt a számára kijelölt becslőjárásba utazott, kézhez kapta az *Amts-Instruction*ot, a röviden *Vermessungs-Instruction*ként emlegetett *Instruction zur Ausführung der Vermessungs-Operationen* című utasítást, a közigazgatási szervek által kiállított nyílt parancsot, amellyel a terepen tudta magát igazolni, és azoknak a térképeknek, felmérési munkarészeknek a jegyzékét, amelyeket munkájához, a telkek nagyságának megállapításához fel tudott használni.

A nyílt paranccsal (*offener Befehl*, *offene Ordre*) a mérnök igazolni tudta, hogy a földadórendező bizottmány alkalmazásában áll és a „földadó-ideigleneg” céljából végez felméréseket. Ebben felszólították a közigazgatási szerveket, az uradalmakat és a községeket, hogy mindenben támogassák a mérnök munkáját. A mérnököt és a mellérendelt katonai napszamosokat ingyenesen kellett elszállásolniuk. A községnek kellett gondoskodnia a jelerudakról, a rudak lefestéséhez szükséges mézről, a cövekekről, továbbá a figuránsok és a napszamosok kiállításáról. Végül a mérnökök költözéséhez megszabott áron előfogatot is kellett biztosítaniuk. Ennek

ellenére sokszor panaszkodtak a földadórendező bizottmányok, hogy sok településen vonakodtak elszállásolni a mérnököket és a katonai napszamosokat, elkészíteni és elhelyezni a jelerudakat és cövekeket. Többször megesett, hogy a település lakói este vagy teljesen eltűntették, vagy máshova helyezték a jelerudakat és cövekeket.⁵

A mérnök elsődleges feladata volt minden olyan műszaki munka elvégzése, amely az adótárgyak területének megállapítását szolgálta. Ellenőrizte és értékelt azokat a meglévő térképeket és segédleteket, amelyeket az előmunkálatok során és a telekkönyvek (*Lagerbuch*, *Lager- oder Fassionsbuch*) összeállításánál használtak; segítette a községi választmányt (*Gemeinde-Ausschüsse*) ezek használatában és vigyázott a térképek épségére. Útbaigazította a községi választmányokat a telkek területének megállapítása ügyében, a terepen elmagyarázta nekik, hogyan lehet a szabálytalan alakú vagy túl nagy telkeket felmérni. Ahol egyáltalán nem vagy hiányosak voltak a korábbi felmérési munkálatok, ott a *Vermessungs-Instruction* szerint gyorsan elvégezte a felmérést és szolgáltatotta a becsléshez szükséges adatokat. Az adóbecslő utasítására ellenőrizte a telekkönyvek adatait a meglévő térképek vagy az újonnan elvégzett mérések alapján. A meglévő, az úrbérrendezésből vagy tagosításból származó térképekről másolatot (*Indications-Skizze*) készített a *Vermessungs-Instruction* 101–110. §-ai szerint, amelyet a becslőbiztos rendelkezésére bocsátott.

A becslőbiztos átvételi igazolás mellett adta át a mérnöknek a meglévő munkarészeket, térképeket ellenőrzés és használhatóságuk megállapítása céljából, vagy tudtára adta, hogy hol tekintheti meg azokat. A mérnök felelősséggel tartozott az átvett anyagok állapotáért. A térképek alapján vázlatot (*Croquis*, *Hand-Skizze*) készített az egész községről, részben

³ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 300. 2011/1850., 302. 386/1851., 309. 2989/1851. MOL OL, E 346 Magyar kincstári levéltárak, Abszolútizmuskori pénzügyigazgatási levéltár, K.k. Steuer Districts Commission Kaschau: Elnöki iratok 138/1851.

⁴ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 296. 888/1850., FHKA Sonderbestände, Sammlungen und Selekte (SUS) Patente, Instruktionen, Normalien, Erlässe und Kurrenten (Patente) Sammlung von Patenten, Instruktionen und Normalien des Finanzarchivs (FA) 18.

⁵ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 317. 468/1852., 554/1852.

szemmérték után, részben egyes távolságok lépésével, olyan méretarányban, hogy egy papírlapra ráfért a település. A térképész célja az volt, hogy áttekintést adjon arról, hogy a település mely részéről állnak rendelkezésre korábbi térképek, melyekről szükséges felmérést készíteni.

A régi térképek adatai alapján kellett ellenőrizni és javítani a telekkönyvet, a telkek és a dűlők nagyságát. Ha nem rendelkeztek jó, használható térképekkel, a becslőfelügyelő döntött arról, hogy felméri-e a települést vagy egy részét. A felmérés csak „egészen” (in concreto) történt, vagyis teljes dűlőket egyben kellett felmérni és területének nagyságát megadni, tekintet nélkül a telkekre.⁶ Telkenkénti felmérés csak kivételes esetben, külön utasításra történhetett. A mérnök a becslőjárás felügyelőjének volt közvetlenül alárendelve, ő mondta meg, hogy melyik községben kellett dolgoznia a becslőbiztossal együttműködve, illetve hogy a becsléshez szükséges adatokat mikorra kellett rendelkezésre bocsátania. A munkáját szakmai szempontból a főmérnök irányította és ellenőrizte, és felelősséggel tartozott mérései pontosságáért. Külön hangsúlyozta az utasítás, hogy a terepmunkára alkalmas időszakban tilos irodai munkákat végezni.

A mérnöknek a munkába állásától kezdve munkanaplót kellett vezetnie, hogy időbeosztását és előrehaladását követni lehessen. Minden hónap végén a munkanaplót egy rövid jelentéssel el kellett juttatnia a földadórendező bizottsághoz.

Terepmunka idején a mérnökök ingyenes szállást kaptak a községtől, ahol dolgoztak, télen pedig lakáspénzt (Quartiergeld) folyósítottak számukra. Ezenkívül írószerátányban

is részesültek, és megtérítették előfogatköltségeiket.

A község köteles volt legfeljebb négy napszámot adni a mérnök mellé, akik a mérőasztalfelmérésben, kicövekelésnél voltak a segítségére. A napszamosok egy részét azonban ténylegesen a katonaság biztosította a felméréshez. A községi választmány olyan személyeket is adott a mérnök mellé, akik ismerték a község és a dűlők határait, a földrajzi megnevezéseket, a művelési ágakat, így segítve a felmérés előrehaladását. A község a cölöpökhöz, jelekhez szükséges anyagokat is ingyenesen bocsátotta a mérnök rendelkezésére.⁷

Felmérési utasítások

A felmérés módszerét az 1850. augusztus 2-án kelt, német (*Instruction zur Ausführung der Vermessungs-Operationen*) és magyar (*Utasítás a mérnöki munkálatok kivételére*) nyelven közreadott utasítás részletesen szabályozza. Ismerteti a felmérés eszközeit, műszereit és módszerét (háromszögelés, mérőasztalfelmérés), meghatározza a felmérés során alkalmazott mértékegységeket, a szelvények nagyságát, a térképek méretarányát, krokik készítését, a térképek kirajzolásának, színezésének és a nevek megírásának menetét, a területszámítás mikéntjét, végül a felvételi jegyzőkönyv vezetését. 1850 őszén az *Amts-Instructionst* és a *Vermessungs-Instructiont* szétküldték az adókerületekbe. A munkálatok meggyorsítása és egyszerűsítése céljából 1851-ben két póttutasítást is kiadtak a mérnökök számára: *Pótló utasítás a' mérnökök számára a' telekadó-ideigleneknek életbeléptetése iránt* és *A' telekadó-ideiglenegnél alkalmazott mérnökök munkálati eljárását tárgyaló pótló utasítás*.⁸

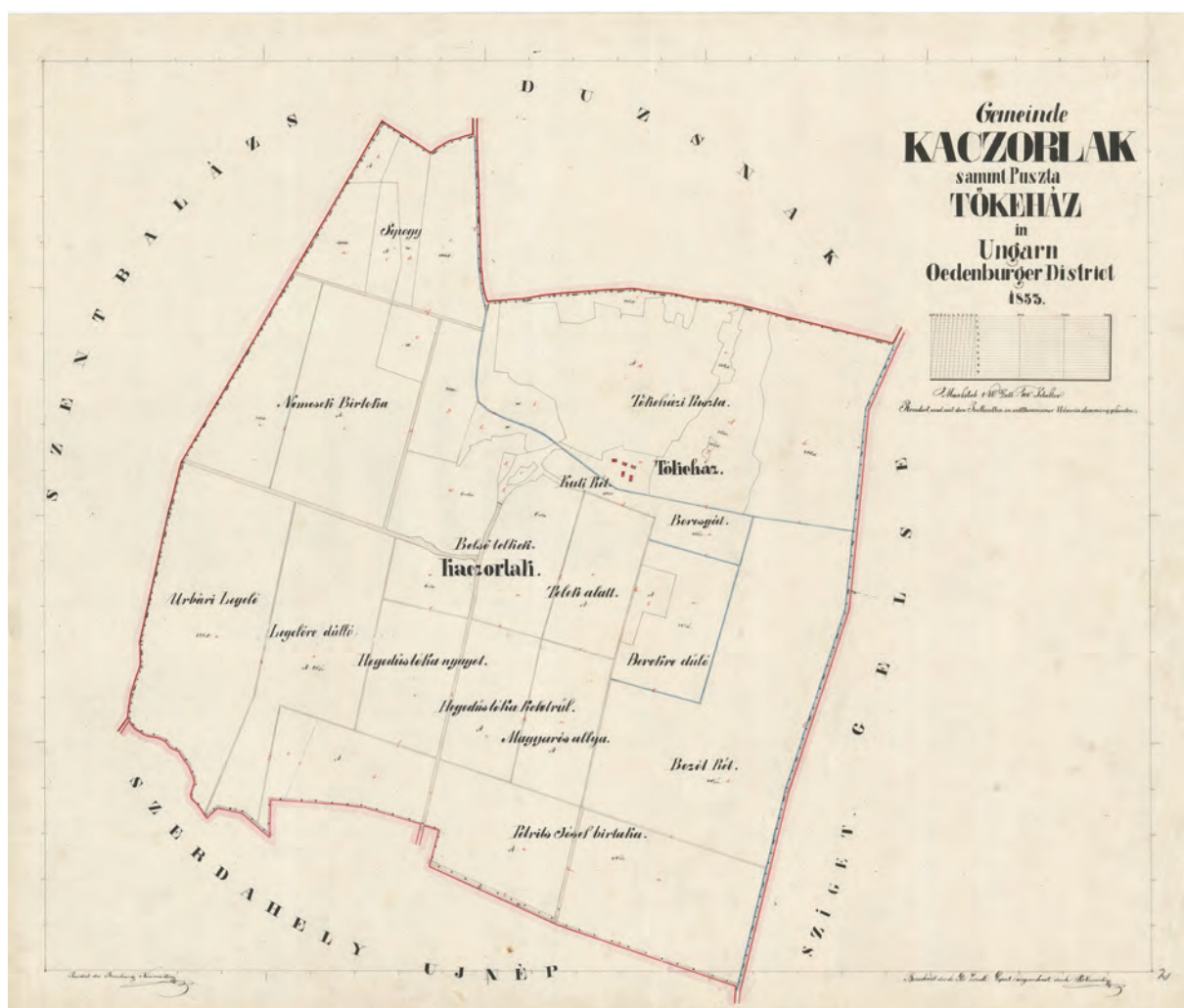
⁶ A felmérést emiatt nevezték konkretuális felmérésnek is.

⁷ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 296. 888/1850., FHKA SUS Patente FA 18.

⁸ *Instruction zur Ausführung der Vermessungs-Operationen, für das mit allerhöchstem Patente vom 4. März 1850 angeordnete Grundsteuer-Propositorium*. Wien, 1850. *Utasítás a mérnöki munkálatok kivételére az 1850-ik évi martius hó 4-kén kelt legmagasb patens által rendelt földadó-provisoriumhoz*. 5 mintával. Bécs, 1850. *Pótló utasítás a' mérnökök számára a' telekadó-ideigleneknek életbeléptetése iránt*. Bécs, 1851. április 5. *A' telekadó-ideiglenegnél alkalmazott mérnökök munkálati eljárását tárgyaló pótló utasítás*. [S. 1.], 1851. ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 296. 888/1850. MNL OL, E 343 4. d. 134/1850. Röviden érinti az ideiglenes felmérés utasításait REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérési utasítások. *Catastrum*, 2. (2015) 1:5. (= REISZ, 2015). Az így keletkezett dokumentumokról I. TÖRÖK ENIKÓ: Solt város ideiglenes felmérésének dokumentumai. *Catastrum*, 2. (2015) 2:22–30. SCHMIDT ANIKÓ: Szentés dűlönkénti felmérése. *Catastrum*, 3. (2016) 4:32–37.

Sok mérnök kezdő volt, nem dolgozott még kataszteri felmérésnél, és ez különösen az Erdélyben alkalmazott mérnökökre volt igaz, továbbá Erdélyben nem voltak korábbi használható felmérések, így fel kellett mérni az egész területet, ezért Mersich András, az erdélyi főmérnök külön füzetet állított össze a mérnökök számára 1851. április 28-án *Erklärung mehrerer auf theoretischen Grundsätzen gestützten, praktischen Vortheile zur richtigen und schleunigen Ausführung der geometrischen Arbeiten für das Grundsteuer-Propositorium* címmel. A Nagyszébenben nyomtatott *Erklärungban* a főmérnök részletesen ismertette az alapvonalmérés és a háromszögelés menetét.

Később ezt kiegészítette a Nagyszébenben szeptember 21-én kelt *Ergänzungs-Vorschriften für die Geometer hinsichtlich der Catastral-Vermessung* című előírással, amelyben a *Vermessungs-Instruction* egyes pontjait részletezte.⁹ Ennek ellenére az ellenőrzések során kiderült, hogy a mérnökök nem az utasításoknak megfelelően dolgoztak, ez leggyakrabban azt jelentette, hogy alaposabb, időigényes méréseket, túl sok kicövekelést végeztek, ami lassította a munka menetét. Ezért Nagyszébenben egy újabb rendelkezést nyomtattak: *Verordnung die geometrische Vermessung betreffend* (1853. október 29.), amely munkaszervezési kérdésekkel is foglalkozott. Például hangsúlyozta, hogy csak esős időben végezzenek a mérnökök

■ Kaczorlak térképe, 1853 (MNL OL, S 78 - 310. téka - Kaczorlak - 2.)

⁹ ÖStA, FHKA SUS Patente FA 18., FHKA NHK Katasterabt. Akten 307. 1944/1851., 312. 3913/1851.

irodai munkát (pl. területszámításokat), a nyári időszakot terepmunkával töltték.¹⁰

1854. április 1-jén Mersich a dűlőhatárok jelöléséről rendelkezett: *Belehrung zur Bezeichnung der Ried Grenzen mit Marken*, amelyhez térképet is csatolt *Uebersichts-Skizze zur Ausmarkung der Ried- und Gemeinde-Grenzen* címmel. Ezek szerint 500 lépésenként földből vagy kőből határhalmokat kellett felállítani.¹¹

Oktatás a községek által végzendő földmérésekről

Még 1850 szeptemberére elkészült a *Belehrung wie die Ausmessung der Grundstücke von Gemeinden praktisch auszuführen sei* című oktatás, amelyet novemberben Fábíánics Ignác (1809–1894), a soproni adórendező bizottmány tagja (Beisitzer) lefordított magyarra és 1851-ben magyarul is kinyomtattak: *Oktatás a községek által gyakorlatilag eszközendő földmérések iránt*.¹² Ennek értelmében a telek nagysága – a művelési ággal és az osztállyal együtt – az adómegállapítás alapja.

Az *Oktatás* célja az volt, hogy a község és a tulajdonos meg tudja határozni a szabályos alakú és nem túl nagy telkek nagyságát. A mérnöknek ezt meg kellett tanítania a községi választmánynak, élőszóval el kellett magyaráznia és szükség esetén a terepen meg is kellett mutatnia. A nagy erdőket, a hegyes vidékeket vagy a szabálytalan alakú telkeket – ha nem rendelkeztek korábbi adatokkal – a mérnöknek kellett felmérnie. A földmérések elvégzésére a községi választmányok jelölték ki az arra alkalmas, írni tudó személyeket, akiknek a munkájukról jegyzőkönyvet kellett vezetniük. Bécsi ölbén mérték fel a telkeket, amelyhez a következő eszközökre volt szükség: bécsi öles mérőrúd fából, vas mérőlánc vagy mérőkötél 10 szöggel, két darab négy láb hosszú bot a lánc vagy a kötél megfeszítésére, hat

jelpözna a vonalak kitűzésére. Ezeket az eszközöket és használatukat részletesen ismerteti az *Oktatás*. A mérést hét személy végezte: egy írni tudó, két jelelő, két lánchúzó és két szeghordó. Az *Oktatást* 1851-ben román nyelven is közreadták.¹³

Utasítás a telekkönyvek helyesbítéséről

Az 1850-es évek közepén a mérnökök idejének nagy részét a telekkönyvek ellenőrzése és helyesbítése tette ki. Ezekre vonatkozóan csak Erdélyben jelentettek meg utasításokat, az egyiket a községi választmányok számára: *Instruction für die Gemeinde-Ausschüsse, über die Berichtigung der Lagerbücher nach der Ergebnissen der Concretal-Vermessung*, a másikat pedig a mérnökök számára: *Amts-Instruction für die bei der Ausführung der Rectifications-Arbeiten in Verwendung stehenden Geometer* (Hermannstadt, 1856. 01. 20.). Ez talán azzal magyarázható, hogy Erdélyben minden felügyelőségben egy mérnököt kizárólag a telekkönyvek helyesbítésével bíztak meg. Feladatai közé tartozott, hogy a községi választmányt megtanítsa a dűlönkénti felmérés dokumentumainak használatára, a telkek területének megállapítására és a telekkönyvek helyesbítésére. Szükség esetén egyes telkek, területek felmérését is el kellett végeznie. Ellenőriznie és javítania kellett a telkek és dűlők nagyságát, továbbá a dűlőhatárokat.¹⁴

Kiegészítő utasítások, rendeletek

Külön rendelkezés született a Litographisches Institut des Katasterstől a mérnökök által részletre vásárolt vagy bérelt mérőműszerek nyilvántartásáról és elszámolásáról: *Instruction über die Evidenzhaltung und Verrechnung der zur Einführung des Grundsteuer-Provisoriums bestimmten Messinstrumente und sonstigen Materialien* (1851).¹⁵ Részletekbe menően meg-

¹⁰ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 336. 4076/1853.

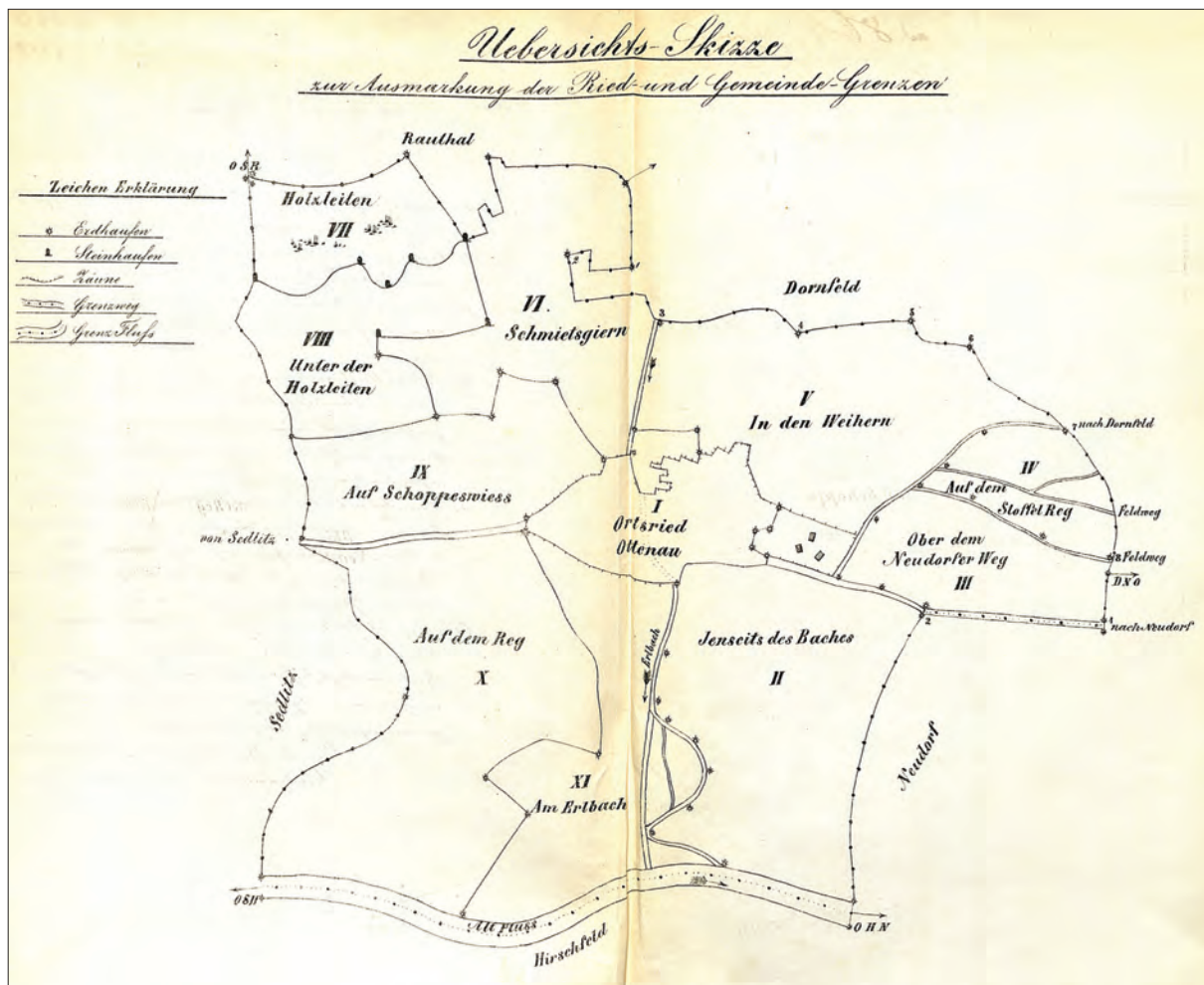
¹¹ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 342. 1381/1854.

¹² ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 2298. 1514/1850., 300. 2163/1850., 306. 1584/1851., FHKA SUS Patente FA 15.

¹³ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 300. 2406/1851.

¹⁴ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 375. 1000/1856., FHKA SUS Patente FA 15. d.

¹⁵ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 310. 3196/1851.

■ A határhalmok felállítást mutató térkép, 1854 (ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 342. 1381/1854.)

határozták az előfogat igénybevételének lehetőségét: *Regulativ über die Verwendung und Verrechnung von Landesleistungen von Seite der bei dem Grundsteuer-Provisorium verwendeten Geometer* (Wien, 1852. 03. 29.), amely magyarul 1852. május 17-én jött ki az Egyetemi Nyomdából: *Szabályrendelet az országos szolgáltatásoknak az ideiglenes telekadónál alkalmazott mérnökök általi felhasználása és felszámításáról*.¹⁶

Mindezekon kívül természetesen a becsülésre vonatkozó utasítások is érintik a mérnökök munkáját, vagyis az *Amts-Instruktion für die mit der Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums beauftragten Organe*. Hivatalos utasítás a telekadó-ideiglen kivitelével

megbizott organumok számára (Buda, 1850) és az *Utasítás az 1850-ki martius 4-ről kelt legfelsőbb pápens által rendelt földadó-provisorium számára eszközözendő földjövedelem-kiszámítások véghezvitelére*. *Instruktion zur Ausführung der Grundertrags-Erhebungen für das mit dem allerhöchsten vom 4. März 1850 angeordnete Grundsteuer-Provisorium* (Ofen, 1850. 03. 26.).

A részletes szabályozás ellenére újból és újból figyelmeztetni kellett a mérnököket az előírások betartására, ilyen céllal küldtek szét például 1851-ben a kassai adókerületben egy kétnyelvű körrendeletet: *A' Kassa-kerületi cs. K. adórendező bizottmánynak alárendelt mérnökeihez bocsátott körrendelete Circular Verordnung*

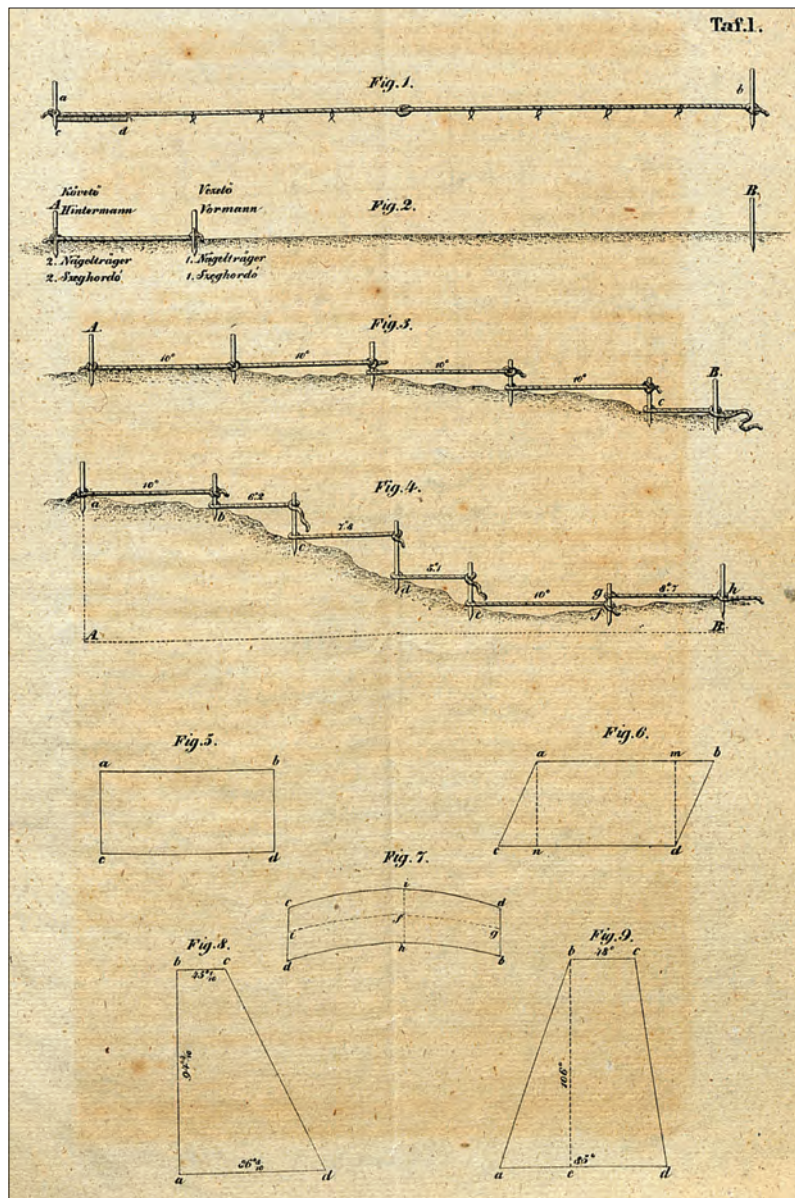
¹⁶ ÖStA, FHKA SUS Patente FA 15. d., MNL OL, S 92 Az Országos Földmérési Intézet vegyes iratai No. 23/1. Rendeletek gyűjteménye, 1849–1867. 50., E 343 4. d. 1521/1852.

an alle unterstehenden Katastral-Geometer des Kaschauer k.k. Steuer-Districtes.¹⁷

Forrásközlés

Annak ellenére, hogy az *Amts-Instruction für die Geometert* több száz, legalább 300-400 példányban nyomtatták, csak az osztrák állami levéltárban maradt fenn. Az utasítás ugyanis nem került kereskedelmi forgalomba, belső használatra készült, a mérnököknek a saját példányukat

szolgálatból kiválás esetén vissza kellett szolgáltatniuk, valamint új utasítások kibocsátásakor a régi utasításokat kiselejtezték. Ezért a forrásközlés a további kutatásokat kétségkívül segíteni fogja. A csak eredeti, vagyis német nyelvű közzététel az magyarázza, hogy a fordítás alapjában már egyfajta értelmezés, amely magában hordja a félreértelmezés lehetőségét. Így viszont nemzetközi viszonylatban is könnyebben elérhetővé tudjuk tenni a forrást a tudományos kutatás számára. Az instrukciót betűhív átírással adom közre.¹⁸

■ Az Oktatás ábrái, 1851 (ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 306. 1584/1851.)

¹⁷ ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 314. 4323/1851.

¹⁸ REISZ, 2015. 5., 9. Soós ISTVÁN: Javaslatok az újkori magyarországi latin és német nyelvű források kiadására. *Fons*, 7. (2000) 1:81–89.

Amts-Instruction für die Geometer bei Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums

§. 1.

In einem jeden Schätzungsbezirke wird ein Geometer aufgestellt, welcher alle bei Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums vorkommenden Vermessungs-Operationen vorzunehmen hat.

§. 2.

Die Geometer erhalten bei ihrem Abgange in den ihnen zugewiesenen Bezirk:

1. die gegenwärtige Amts-Instruction, und die Instruction zur technischen Ausführung der bei dem Grundsteuer-Provisorium vorkommenden Vermessungs-Operationen;
2. ein Verzeichniß der schon vorhandenen Behelfe an geometrischen Aufnahmen, Mappen und Vermessungs-Operaten, welche entweder über den gesammten Grundbesitz der dem Schätzungsbezirke zugewiesenen Gemeinden, oder über einen Theil derselben vorliegen, und zur Ausmittlung des Flächenmaßes der Grundstücke zu benützen sind.
3. eine von der Regierungs-Commission ausgefertigte offene Ordre, um sich allenthalben in ihrer Eigenschaft ausweisen zu können.

§. 3.

Im Allgemeinen hat der Geometer die Aufgabe, als Vermessungskundiger, alle jene technischen Geschäfte zu besorgen, welche auf die Ausmittlung richtiger Angaben für das Flächenmaß der Steuerobjecte, sowohl bei Ausführung der Vorarbeiten durch die Gemeinde-Ausschüsse als auch bei Prüfung und Richtigstellung derselben durch die Schätzungs-Commission, Bezug haben.

Insbesondere gehört unter die Obliegenheiten desselben:

- a) die vorläufige Prüfung und Beurtheilung der vorhandenen Mappen und sonstigen Behelfe, welche bei Ausführung der Vorarbeiten durch die Gemeinden, zur Anlegung des Lagerbuches zu benutzen wären, sowie auch die Anleitung der Gemeinde-Ausschüsse zur praktischen Benützung aller dazu dienenden Vermessungs-Operate, mit gehöriger Bedachtnahme auf die Erhaltung derselben im unbeschädigten Zustande;
- b) ferner hat der Geometer, wenn es die Umstände erfordern, die Gemeinde-Ausschüsse zu unterweisen, wie durch die Gemeinden selbst einzelne Grundstücke von nicht sehr unregelmäßiger Figur und zu großem Umfange auf eine einfache Weise praktisch vermessen werden können, und ihnen nöthigenfalls die Art der Ausführung auf dem Felde praktisch zu erläutern;
- c) in Fällen, wo von einer Gemeinde gar keine oder nur unvollständige und mangelhafte Vermessungs-Operate vorhanden sind, hat der Geometer die ihm von dem Schätzungs-Commissär bezeichneten Aufnahmen nach den Vorschriften der Vermessungs-Instruction mit Beschleunigung auszuführen, den Flächeninhalt zu berechnen und hierüber die zum Gebrauche bei der Schätzung nothwendigen Ergebnisse zur rechten Zeit vorzulegen;
- d) bei Prüfung und Berichtigung der Vorarbeiten durch den Schätzungs-Commissär hat der Geometer an der Vergleichung der Ansätze des von den Gemeinde-Ausschüssen zu Stande gebrachten Lagerbuches mit dem Befunde der ältern geometrischen Aufnahmen oder einer neuen Vermessung mitzuwirken und die nöthigen Aufklärungen zur gehörigen Benützung derselben zu geben;
- e) wenn werthvolle Original-Mappen von Urbarial-Regulirungen und Commassations-Vermessungen, den Schätzungs-Commissionen zum Gebrauche überlassen

werden, ist wegen Schonung solcher schätzbaren Elaborate, davon eine Indications-Skizze als leichte Copie nach der Vorschrift der Vermessungs-Instruction §. 101 bis §. 110 zu verfertigen und selbe zur Benützung bei Ausführung der Vorarbeiten sowohl als der weiteren Operationen zur Grundertragerhebung an den Schätzungs-Commissär abzugeben.

§. 4.

Die vorhandenen Vermessungs-Operate, welche als Behelfe zur Ausmittlung des Flächenmaßes, in den betreffenden Gemeinden dienen sollen, werden dem Geometer von dem Schätzungs-Commissär des zugewiesenen Bezirkes, einige Zeit früher, als die Vorarbeiten durch die Gemeinde-Ausschüsse beginnen, zur Prüfung und Beurtheilung ihrer Brauchbarkeit, gegen specificirte Empfangsbestätigungen übergeben, oder es wird ihm angedeutet, wo diese Operate erliegen, und wo er sie einsehen kann.

Von dem Zeitpunkte der Uebernahme an bis zur Rückstellung bleibt der Geometer für die Erhaltung der übernommenen Operate in unbeschädigten Zustande so wie für ihre sichere Aufbewahrung unter eigener Haftung verantwortlich.

§. 5.

Die Prüfung der übernommenen Mappen und Vermessungs-Operate, die entweder über den gesammten Grundbesitz in jeder Gemeinde oder über einen Theil desselben vorliegen, hat bloß summarisch in Bezug auf ihre Brauchbarkeit für den beabsichtigten Zweck, welches sich schon aus der Art und Weise ihrer Ausführung im Ganzen beurtheilen läßt, zu geschehen.

Es kömmt dabei blos an Ort und Stelle zu erörtern, ob und in wie fern die Vermessung in ihren Haupt-Resultaten mit der Wirklichkeit übereinstimmen, und ob das Flächenmaß, das die Vermessung umfasset, als richtig angenommen werden könne. In eine

Untersuchung des Flächenmaßes der einzelnen Parcellen ist bei dieser allgemeinen Prüfung nicht einzugehen.

§. 6.

Um eine Uebersicht der für jede Gemeinde zu benützensden Vermessungs-Operate, in Bezug auf die Lage und Ausdehnung der schon vermessenen Strecken zu erhalten und hieraus die weiters nöthigen Anordnungen zu den etwa vorzunehmenden neuen Vermessungen zu bestimmen, hat der Geometer, nach vorgenommener Prüfung der übernommenen Mappen, ein Croquis (Hand-Skizze), welche das ganze Gemeindegebiet nach seiner Ausdehnung und Umfange ziemlich ähnlich der Natur darstellt zu verfertigen, und darauf die zur Benützung geeignet befundenen Aufnahmen an ihrer entsprechenden Stelle ersichtlich zu machen.

Dieses Croquis, wozu die vorhandenen Mappen selbst einigen Anhalt liefern werden, wird theils nach dem Auge, theils mittels Abschätzung oder Abschreitung einiger Haupt-Dimensionen, nemlich der größten und kleinsten Länge und Breite des Gemeindegebietes in einer beiläufigen Aehnlichkeit mit der Figur des Umfanges in der Natur leicht skizzirt und hiezu ein Format, welches die Größe eines gewöhnlichen Bogens Schreibpapier nicht übersteigt, angenommen, folglich hiernach auch das beiläufige Maßverhältniß für das Croquis bestimmt.

Das in dieser Art verfertigte Croquis wird bei Rückstellung der geprüften Mappen unter einem mit der nähern Bezeichnung der etwa daran gefundenen Mängel und Gebrechen der Schätzungs-Commission zur Veranlassung der weiters nöthigen Maßnahmen übergeben.

§. 7.

Die von dem Geometer in einer Gemeinde auszuführenden Vermessungen haben zum Zwecke in ihren Ergebnissen, für die Schätzungs-Commission verläßliche Behelfe zu erhalten, welche als Grundlage zur Controlirung und

Richtigstellung der Angaben des Lager- oder Fassionsbuches, für die Flächenmaße einzelner oder aller Fluren einer Gemeinde dienen sollen. Die hiezu nothwendigen Vermessungsarbeiten werden sich daher nach Maßgabe des Befundes der geprüften Operate entweder über einige einzelne, zerstreut liegende oder mehrere zusammenhängende Fluren oder über die noch ganz unvermessenen Waldflächen erstrecken.

Wenn aber von einer Gemeinde keine brauchbaren oder nur ältere sehr mangelhafte und unverlässliche Mappen vorhanden sind, so wird es von der Bestimmung des Inspectors abhängen ob zur Aufnahme des ganzen Gemeindegebietes oder welcher Theile desselben geschritten werden soll.

§. 8.

Die geometrische Aufnahme geschieht bloß in Concreto, nämlich in ganzen Rieden, indem selbe nach ihrem Umfange vermessen und ihr Flächeninhalt durch Berechnung ermittelt wird, ohne ihre Untertheilung in die einzelnen Grundstücke (Parcellirung) zu berücksichtigen. Nur in einzelnen Fällen, wozu eine besondere Weisung an den Geometer ergeht, wird auch die Vermessung der einzelnen Parcellen eines Riedes vorgenommen.

§. 9.

In allen Fällen, wo die Nothwendigkeit einer neuen geometrischen Aufnahme eintritt, wird der Geometer hiezu von dem Inspektor des Schätzungsbezirkes, an den beteiligten Gemeinde-Ausschuß, welcher die zu vermessenden Grundflächen vorzuzeigen und alle die Aufnahme betreffenden Einleitungen zu treffen hat, angewiesen.

Ueber die Reihenfolge, in welcher diese Aufnahme vorzunehmen und unter sich im Einklange zu erhalten sind, erhalten die Geometer die Anleitung, durch den als technischen Geschäftsleiter bei der Steuer-Districts-Commission aufgestellten Obergeometer.

§. 10.

Bei der Ausführung der Vermessungs-Operationen aller Art hat der Geometer nach den Vorschriften der erhaltenen Vermessungs-Instruction vorzugehen, und es wird die Ueberwachung des zweckmäßigen Vorganges in dem Betriebe aller, dem Geometer obliegenden Geschäfte, so wie die Erhaltung der Einheit in den Vermessungs-Operationen, einen Gegenstand der besondern Aufmerksamkeit des als Geschäftsleiter aufgestellten Obergeometers bei seinen Revisionsreisen, bilden.

§. 11.

Der Geometer steht in unmittelbarer Unterordnung zu dem Inspector des Schätzungsbezirkes, welchen er beigegeben ist, und hat sich in allen Dienstangelegenheiten an ihn zu wenden, und durch ihn einzuschreiten. Von demselben erhält der Geometer die Zuweisung der in jeder Gemeinde vorzunehmenden Arbeiten im Allgemeinen von dem Schätzungs-Commissäre seines Bezirkes aber die nähere Bezeichnung der Objecte, über welche eine genaue geometrische Aufnahme benöthiget wird, so wie des Zeitpunctes, bis zu welchem die zu liefernden Behelfe für den Gebrauch der Schätzung zur Verfügung gestellt seyn sollen.

§. 12.

Jeder Geometer hat für die Richtigkeit der von ihm gelieferten Behelfe und Ergebnisse seiner Vermessungsarbeiten zu haften und bleibt für die nachtheiligen Folgen, welche aus wesentlichen Fehlern seines Vermessungs-Elaborates durch eigene Schuld für die Grundertragserhebung erwachsen würden, verantwortlich. Im Gegentheile werden besonders ergiebige und richtige Arbeiten einen Anspruch auf besondere Belohnung oder Berücksichtigung begründen.

§. 13.

Eine zweckmäßige Verwendung der Zeit, so wie entsprechende Arbeit-Dispositionen werden wesentlich zur Erzielung schneller Fortschritte in den Vermessungs-Operationen beitragen, und ohne Abbruch der Sicherheit der Ergebnisse eine beschleunigte Vollendung der zur Erhebung des Grundertrages nothwendigen Behelfe herbeiführen.

Insbesondere wird erwartet, daß jeder Geometer sich angelegen seyn lassen werde, die für die Vermessung auf dem Felde nicht geeignete Zeit für die im gleichen Fortschritte zu haltenden Ausarbeitungen zu Hause zu benützen, um die erforderlichen Behelfe zur gehörigen Zeit zu Stande bringen, und der Schätzungs-Commission zum Gebrauche übergeben zu können.

§. 14.

Jeder Geometer hat vom Tage seines Eintrittes in den ihm angewiesenen Bezirke anzufangen, ein Arbeits-Journal nach dem Formular A zu führen, und in selben täglich die vorgeschriebenen Rubriken auszufüllen. Dieses Journal soll dazu dienen, die Art der Zeitverwendung und die Zweckmäßigkeit der getroffenen Einleitungen sowie den Fortgang der Arbeit aus den angestellten Leistungen erkennen zu lassen, und dem gemäß auch den Bedarf der aufgerechneten Prästationen zu beurtheilen.

§. 15.

Am Schlusse eines jeden Monats hat der Geometer an den Inspector über den Fortgang seiner Arbeiten einen kurzen Bericht zu erstatten und demselben das mit Ende des Monats abgeschlossene Arbeits-Journal zur weitem Zusendung an die Steuer-Districts-Commission beizulegen.

Die Einsendung dieser Eingaben hat drei Tage nach dem Ablaufe eines jeden Monats zu geschehen.

§. 16.

Während der Feldarbeit erhalten die Geometer die unentgeltliche Unterkunft in der Gemeinde, in welcher sie arbeiten, und während des Winters ein Quartiergeld. Sie haben auf Schreib- und Zeichnungsmaterialien, mit Ausnahme des für die Original-Aufnahme benötigten Papiers, monatlich ein Pauschale von 1 fl. C. M., für Uebersiedlungen in dem angewiesenen Bezirke erhalten sie die Vergütung der Vorspannsauslagen. Die Gebühr besteht in einen landesmäßigen, mit 4 Pferden bespannten Vorspannwagen.

§. 17.

Bei Aufnahme eines ganzes Gemeindeggebietes oder mehrere zusammenhängende Fluren von wenigstens 4000 Joch Ausdehnung, ist dem Geometer zur Vornahme der Hauptrecognoscirung und Aufsuchung der Stand- und Fixpuncte, sowie zur Setzung der Signale, ein Wartwagen gestattet, welcher nach der nothwendigen Zeit seines Bedarfes, auf ganze oder halbe Tage in Aufrechnung gebracht werden darf, wobei mit der möglichsten Wirtschaft vorzugehen, und nie ein Wartwagen auf eine längere Zeit als nöthig war, zu verrechnen ist.

§. 18.

In Fällen, wo eine geometrische Vermessung der Fluren auf eine größere Entfernung als eine Stunde von dem Gemeinde Orte stattfindet, ist für die Zeit als diese Vermessung dauert, und wenn nicht sonst in der Nähe zeitweilig eine nächtliche Unterkunft genommen werden kann, die Berechnung der Gebühr eines zweispännigen Wartwagens zur Fahrt an die Arbeitsstrecke und Rückkehr in den Aufenthaltsort bewilligt.

§. 19.

Zur Aufnahme mit dem Meßtische, sowie für die damit verbundenen Vorarbeiten der

Recognoscirung und Aussteckung der Signale werden die benöthigten Handlanger von der beteiligten Gemeinde, in welcher vermessen wird, beigelegt.

Zu den vorerwähnten Berrichtungen bei der Feldarbeit darf der Geometer ordnungsmäßig nicht mehr als vier Handlanger verwenden.

Boten zur Versendung wichtiger Dienstschriften und Eingaben an den Schätzungs-Inspector oder Commissär dürfen nur in dringenden Fällen in Anspruch genommen werden.

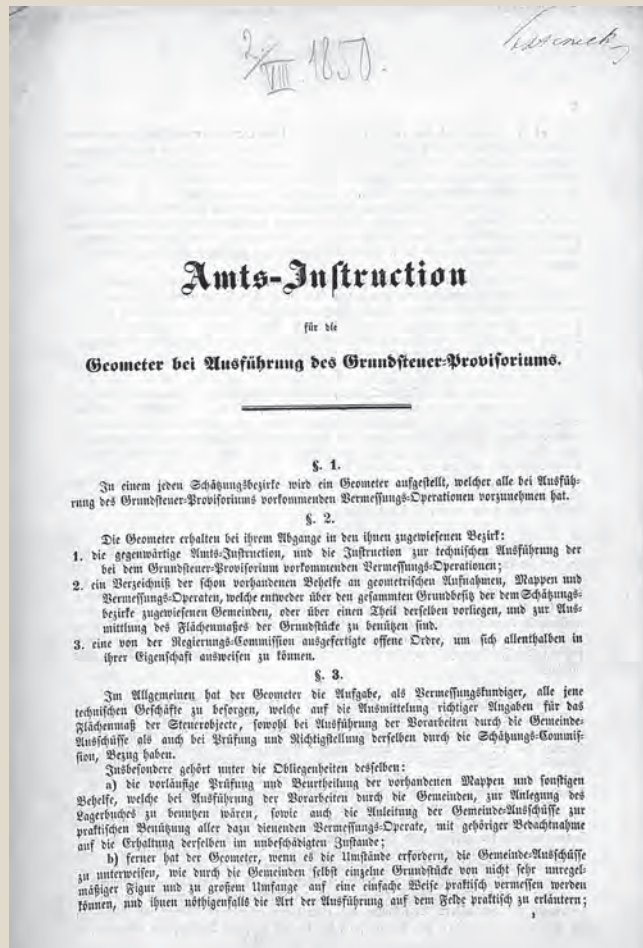
§. 20.

Als Indicatoren zur Ertheilung der nöthigen Ausschüsse über die Begränzung der Gemeinde und der zu vermessenden Fluren, ihrer Benennung, Culturgattung u. dgl. werden die geeigneten Personen von der Gemeinde bestimmt und dem Geometer beigegeben.

§. 21.

Die zur Vermessung nöthigen Signale und Figurirstrangen, welche letztere aber nicht beschlagen seyn dürfen, dann das nöthige Material für Pflöcke und zu den Bretern, die auf die Signale kommen, sowie auch den Kalk zum Anstreichen der geometrischen Zeichen, werden dem Geometer von den beteiligten Gemeinden unentgeltlich an den Ort der Errichtung geliefert, und von denselben auch alle hiezu nöthigen Vorbereitungen besorgt. Nach beendigter Vermessung bleibt es den Gemeinden überlassen, die zu diesem Gebrauche beigelegten Hilfsmittel, nachdem der Geometer erklärt hat sie nicht weiter zu benöthigen, wieder zur weitem Verfügung zurückzunehmen.

Wien den 2. August 1850.

■ A mérnököknek kiadott utasítás első lapja